

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної роботи

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

магістра

на тему: **«Особливості соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в сучасному українському суспільстві»**

«Features of Social Adaptation of Internally Displaced Persons in Contemporary Ukrainian Society.»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 231 Соціальна робота

Дікова Яна Євгенівна

Керівник к.філософ.н., доц. Аблов А.Ф.

Рецензент к.філософ. н, доц. Симоненко С.П

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від _____. _____. 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Захищено на засіданні ЕК № __

протокол № __ від _____ 2020 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

—
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис)

(ПІБ)

Одеса – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	7
1.1. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт наукового дослідження	7
1.2. Аналіз динаміки внутрішніх переміщень за територіями розселення	13
1.3. Сутність, особливості і передумови формування державної політики соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб	18
Висновки до розділу 1.	27
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ	3
2.1. Напрямки організації соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами	29
2.2. Напрямки організації державної соціальної підтримки і захисту внутрішньо переміщених осіб	35
2.3. Соціальна адаптація як провідна технологія соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами	40
Висновок до розділу 2.	44
РОЗДІЛ III. ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	46
3.1. Аналіз перешкод та проблем на шляху адаптації внутрішньо переміщених осіб та стратегії їх подолання	46
3.2. Дослідження стратегій адаптації внутрішньо переміщених осіб	54
3.3. Рекомендації щодо ефективної адаптації внутрішньо переміщених осіб	61
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВОК	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	73
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ситуація з внутрішньо переміщеними особами та біженцями в світі сягнула критичної позначки. Майже сорок мільйонів осіб у світі є внутрішніми переселенцями у своїх країнах. Наша країна посідає четверте місце серед країн світу за статистикою даної проблематики. В нашій країні ця проблема стала наслідком збройного конфлікту. Ситуація збройного конфлікту завжди є джерелом соціальних проблем, які впливають на життя окремої людини, соціальних груп та на розвиток країни в цілому. Вкрай важливо аби люди, яких безпосередньо торкнулись наслідки бойових дій, швидко пристосувались до нового соціального середовища, знайшли роботу, житло, нові контакти. Людина, яка переїхала зі звичного місця проживання та опинилась в незнайомих обставинах, потребує передусім підтримки від держави та приймаючих громад. Проблема адаптації внутрішньо переміщених осіб для нашої країни є надважливою, про це свідчить кількість переселенців, яка щороку збільшується і станом на листопад 2020 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних взято на облік 1 760 972 чоловік або 1 407 382 сім'ї з Донбасу, Луганську та Криму. Це досить велика категорія людей, яким доводиться пристосовуватися до нових умов існування до нового життя, зазвичай покладаючись тільки на свої сили [41].

Основним завданням для нашої держави на сьогодні є створення умов для успішної соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в нове суспільство та створення умов нормального існування категорії внутрішніх переселенців в межах всієї України.

Враховуючи статистичні данні категорії дослідження та розвитку соціальної адаптації цієї категорії набуває неабиякої актуальності для сучасної соціальної роботи.

Предмет дослідження – особливості соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в сучасному українському суспільстві.

Об’єкт дослідження – соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб.

Метою дослідження є аналіз особливостей соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Завданнями роботи є:

- визначити теоретико - методологічні основи вивчення внутрішньо переміщених осіб як клієнтів соціальної роботи;
- проаналізувати динаміку внутрішніх переміщень;
- вивчити сутність, особливості і передумови формування державної політики соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб;
- розглянути напрямки організації соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами;
- проаналізувати напрямки організації державної соціальної підтримки і захисту внутрішньо переміщених осіб;
- провести аналіз проблем адаптації внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати стратегії соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб;
- розробити рекомендації щодо ефективної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження: опитування, анкетування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, метод аналізу джерел, порівняння, узагальнення, аналогія.

Стан наукової розробленості теми дослідження. Серед вітчизняних дослідників, які займаються проблематикою внутрішньо переміщених осіб, можна виділити О. Балакірева, Т. Доронюк, О. Міхеєва, Ю. Муромцева. Вплив на розробку проблеми соціальної адаптації О. Міхеєва та В. Серєда описавши основні причини, стратегії феномену переселення та проблеми адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Апробація. Основні положення дипломного дослідження були представлені на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві».

Публікації. За темою магістерської кваліфікаційної роботи опубліковано тези на науково-практичній конференції:

Хлівнюк Т.П., Дікова Я.С. «Особливості професійної адаптації внутрішньо переміщених осіб»./Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві»./ (Одеса, 5 листопада 2020 р.) - Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020. С. 320 - 322

Теоретична і практична значущість дипломного дослідження визначається об'єктивною необхідністю всебічного аналізу особливостей соціальної адаптації внутрішньо-переміщених осіб. Сформульовані висновки важливі для подальшого розвитку технології соціальної адаптації внутрішньо-переміщених осіб.

ВИСНОВОК

В Україні проблема соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб є надзвичайно актуальною з 2014 року у зв'язку анексією Криму та збройного конфлікту на частині територій Донецької й Луганської областей. Основні виклики, які на даному етапі стоять перед соціальними працівниками пов'язані з вимушено переміщеними громадянами з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, виявляються в удосконаленні системи соціального захисту та соціальної адаптації даної категорії клієнтів соціальної роботи.

На початку роботи перед нами стояли наступні завдання: визначити теоретико - методологічні основи вивчення внутрішньо переміщених осіб як клієнтів соціальної роботи, проаналізувати динаміку внутрішніх переміщень, вивчити сутність, особливості і передумови формування державної політики соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, розглянути напрямки організації соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, проаналізувати напрямки організації державної соціальної підтримки і захисту внутрішньо переміщених осіб, провести аналіз проблем адаптації внутрішньо переміщених осіб, розробити рекомендації щодо ефективної адаптації внутрішньо переміщених осіб дає нам можливість зробити конкретні висновки.

Визначаючи теоретико - методологічні основи вивчення внутрішньо переміщених осіб як клієнтів соціальної роботи ми можемо зробити наступний висновок: категорія внутрішньо переміщених осіб була вперше зафіксована в Україні у 2014 році, сформувавши новий для України тип міграцій населення – внутрішньо переміщені особи, «внутрішні переселенці», «вимушені переселенці». Їх поява пов'язана з трагічними наслідками подій, які відбуваються в Криму, а також на частині територій Донецької й Луганської областей. До цього в історії незалежної України не було досвіду щодо захисту

осіб, які вимушені були покинути місця свого постійного місця проживання внаслідок військового конфлікту.

Аналізуючи динаміку внутрішніх переміщень можна стверджувати більша кількість внутрішньо переміщених осіб перебувала в Донецькій та Луганській областях, але за період воєнних дій були внутрішньо переміщені по всій території України. Аналізуючи проблеми внутрішньо переміщених осіб необхідно акцентувати увагу на тому, що сьогодні питання, які пов'язані з вирішенням проблем внутрішньо-переміщених осіб, є дуже актуальними і потребують термінової уваги. Це дозволить системно підійти до розв'язання проблем, забезпечити регульований розвиток процесів.

Проаналізувавши сутність, особливості та передумови формування державної політики соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб можна стверджувати, що в Україні функціонує система прийому біженців, діє відповідне законодавство, слід констатувати, що до розв'язання проблеми внутрішньо переміщених осіб країна все одно була не готовою. Поява внутрішньо переміщених осіб – дуже непроста проблема для країни і трагічний момент для самих переселенців. З вимушеним переміщенням громадян пов'язано ряд викликів, які виявляються у зростанні навантаження на локальних ринках праці, існуванні проблем розміщення, працевлаштування, медичного обслуговування, доступу до освіти, культурної та соціальної реінтеграції. Всі ці проблеми треба вирішувати комплексно і системно. Проаналізувавши і розглянувши сутність, проблеми та інститути адаптації внутрішньо переміщених осіб в сучасній Україні можна сказати, що основна частина проблем з якими стикається внутрішньо переміщених осіб в процесі адаптації залишається невирішеною. Не дивлячись на те, що на допомогу внутрішньо переміщених осіб направлені значні сили волонтерів, громадських та міжнародних організацій, найбільшу участь в адаптації внутрішньо переміщених осіб повинна відігравати все ж таки держава.

У науковій літературі та міжнародних документах міститься

розгорнуте теоретико-методологічне обґрунтування внутрішньо переміщених осіб. Воно базується на тому, що переміщення порушує соціальну екологію людини, зумовлює депривацію, соціальне виключення, посилює ризики насильства та виникнення психологічної «пастки утриманства» тощо. Відтак соціальна підтримка переміщених людей повинна спрямовуватися на подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення трудового потенціалу, відновлення соціально-культурних та суспільних зв'язків, ефективного самоменеджменту, тобто активізації та надання повноважень.

Міжнародний досвід свідчить, що у роботі з внутрішньо переміщеними особами практикують як короткострокові (кризове втручання, аутріч-робота, орієнтована на завдання модель соціальної роботи), так і довгострокові стратегії втручання, орієнтовані на системно-екологічну модель соціальної роботи та розвиток громад.

Розглядаючи теоретичні основи соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами та розглянувши напрямки соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами ми можемо зробити наступний висновок: соціальна робота з внутрішньо переміщених осіб концентрується у соціально-побутовій, консультативній та соціально-медичній сферах, але не є досконалою й потребує удосконалення.

Розглядаючи напрямки організації соціальної підтримки та захисту внутрішньо переміщених осіб ми можемо констатувати, що розбудова ефективних механізмів соціальної підтримки, адаптації та інтеграції внутрішньо-переміщених осіб є одним з найважливіших питань українського сьогодення. Розв'язання зазначеної проблеми потребує ґрунтовного науково-методичного забезпечення, в першу чергу – визначеності в теоретико-методологічних підходах. Серед основних проблем внутрішньо переміщених осіб можна виділити наступні: проблему житла, проблему працевлаштування, фінансове становище, розірвання родинних зв'язків, проблема адаптації. В роботі були виявлені основні

теоретичні підходи до вивчення адаптації вимушених переселенців через призму соціальної роботи.

Аналізуючи соціальну адаптацію як основну технологію соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами відповідно ми можемо підтвердити факт, що адаптація внутрішньо переміщених осіб є багатостороннім процесом взаємного пристосування, суб'єктами якого виступають не лише внутрішньо переміщені особи, а й члени приймаючого соціуму, а також відповідні соціальні інститути.

За результатами нашого дослідження, яке полягало в аналізі проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб ми можемо зробити висновок, що основними потребами можна виділити: брак робочих місць і неможливість освоєння нових затребуваних на ринку праці професій в швидкий час, підвищення якості та доступності медичних послуг, в тому числі соціально-психологічних та консультаційних, адже велика робота покладається не на державні структури, а й на не державні (громадські), низька якість та доступність послуг державних служб, що працюють з населенням та брак платформ соціального згуртування (центрів місцевого розвитку та ін.), які б були кращим ричагом соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища.

Досліджуючи стратегії адаптації внутрішньо переміщених осіб робимо висновок, що респонденти доволі часто використовують адаптивні стратегії поведінки. Адаптивні стратегії в поведінковій сфері спрямовані на взаємодію з соціальним оточенням, пошук і пропозиція підтримки. У когнітивній сфері адаптивність виявляється аналізом труднощів, пошуком шляхів виходу, підвищенням самоконтролю і самооцінки, вірою у власні ресурси. В емоційній сфері адаптивним вважається стан обурення і протесту по відношенню до труднощів, упевненість в наявності виходу з будь-якої ситуації. Також нами було розроблено рекомендації з ефективною адаптації внутрішньо переміщених осіб згідно результатів нашого дослідження.

Систематизуючи результати досліджень можна зробити наступні висновки: основні проблеми, які внутрішньо переміщені особи не в змозі подолати самотужки - це житло та робота, тому на це повинна в першу чергу бути направлена державна підтримка. Доцільно було б створити умови саме для роботодавців, які беруть на роботу переселенців. Це підніме рівень конкурентоспроможності внутрішньо переміщених осіб на ринку праці та зробить їхню адаптацію значно легшою. Оскільки бойові дії, процес переселення є травматичними для людини, вимушені переселенці потребують психологічної допомоги. Для включення внутрішньо переміщених осіб в місцеві громади потрібно залучати їх до суспільних подій. На завершення можна сказати, що внутрішньо переміщені особи - це потенціал, який дасть змогу процвітати Україні, мирно та злагоджено проживати на єдиній території, задля світлого майбутнього нашої держави

Необхідно акцентувати увагу на тому, що сьогодні питання, які пов'язані з вирішенням проблем внутрішньо-переміщених осіб, є дуже актуальними і потребують термінової уваги. Це дозволить системно підійти до розв'язання проблем, забезпечити регульований розвиток процесів.

Хоча в державі функціонує система прийому біженців, діє відповідне законодавство, слід констатувати, що до розв'язання проблеми внутрішньо переміщених осіб країна була не готовою. Поява внутрішньо переміщених осіб – дуже непроста проблема для країни і трагічний момент для самих переселенців. З вимушеним переміщенням громадян пов'язано ряд викликів, які виявляються у зростанні навантаження на локальних ринках праці, існуванні проблем розміщення, працевлаштування, медичного обслуговування, доступу до освіти, культурної та соціальної реінтеграції. Всі ці проблеми треба вирішувати комплексно і системно.

Відповідальність за становище внутрішньо переміщених осіб, відповідно до Керівних принципів, лежить на уряді країни їх громадянства. Це повністю відповідає законодавству України, за яким внутрішньо переміщені особи, як її громадянам, має бути забезпечена вся повнота прав. Зволікання з

активними діями щодо цієї категорії громадян, в надії на розв'язання їхніх проблем шляхом повернення, може призвести лише до погіршення ситуації, виникнення напруги в стосунках між внутрішньо переміщеними особами та корінним населенням місць перебування. Тому сьогодні є необхідність у формуванні сучасної підтримки внутрішньо переміщених осіб, яка являє технологію соціальної адаптації даної категорії.

Розбудова ефективних механізмів соціальної підтримки, адаптації внутрішньо-переміщених осіб є одним з найважливіших питань українського сьогодення. Розв'язання зазначеної проблеми потребує ґрунтовного науково-методичного забезпечення, в першу чергу – визначеності в теоретико-методологічних підходах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акмалова А.А., Капицын В.М. Социальная работа с мигрантами и беженцами:[Учеб. пособие]. М: Инфарм, 2008. 220 с.
2. Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб URL: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html> (дата звернення 25.04.2020)
3. Бандурка О.О.Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів в Україні. Харків. 2002. 182 с.
4. Баумоль У. Экономическая теория и исследование операций; пер. с англ. М.: Прогресс, 1965.302 с.
5. Блінова О., Проблема психологічного здоров'я мігрантів. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія.2009. №14. С. 55 – 62
6. Бурбело, О.Р. Соціальна адаптація іммігрантів в іноетнічному середовищі: поняття та сутність. 2009. С .34-43.
7. Васильєв В.В. Соціальна адаптація особистості до професійної діяльності. Вісник Дніпропетровського університету. 2006. Вип. 14.С. 215-221.
8. Вебер М. Избранные произведения. М.: Прогресс, 1990. 880 с.
9. Державна служба зайнятості URL: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 20.10.2020)
10. Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник.Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. К.: Фенікс, 2012.396 с.
11. Зражевський С., Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Центр духовної культури, 2004.№ 39.С. 1- 14
12. Інститут регіональних досліджень ім. М.Долішнього НАН України, Інтереси внутрішньо переміщених осіб в епіцентрі інституційних зусиль української держави,2015. URL:<http://ird.gov.ua/ird02/n3027>
13. Інтереси внутрішньо переміщених осіб в епіцентрі інституційних зусиль української держави, URL:<http://ird.gov.ua/ird02/n3027>

14. Капська А.Й. Соціальна робота: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
15. Ковалишин І.Г. Правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії і практики: дис. канд. юрид. наук / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2005. 198 с.
16. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 356 с.
17. Максимова Н. А. Методичні рекомендації щодо організації та надання психологічної допомоги дітям та сім'ям вимушених переселенців URL: <http://www.spfu.gov.ua/ua/documents/press-list/spf-reports/10741.html>
18. Малиновська О.А. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду: [аналітична записка] URL: <http://niss.gov.ua/articles/1609/>
19. Мельникова Н.Н. Классификация стратегий адаптивного поведения/ Теоретическая, экспериментальная и практическая психология: Сб. науч. трудов. Ч. 2001. Т. 3. С. 13–23.
20. Міграційний профіль України 2011-2015 рр. URL: <http://dmsu.gov.ua/images/files/MP2015.pdf>
21. Міхеєва О., Серєда В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації. Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. С.9-49
22. Моніторинг надання медичної допомоги та витрачання бюджетних коштів на ВПО. Харківський інститут соціальних досліджень. 2015. URL: http://www.irf.ua/knowledgebase/news/monitoring_nadannya_medichnoyi_dopomogi
23. Надгара В. І., Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику» 2015. № 1. С. 134-141.

24. Николаева Э. Ф. Особенности адаптации первокурсников к обучению в высшем профессиональном учебном заведении 2006. № 4. С. 193-199.
25. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. Толковый словарь русского языка. М.: АСТ, 2016г. 736 с
26. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них, проведене МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (січень, 2015р.) URL: http://www.lhsi.org.ua/images/2015/Doslidzhennya_VPO_LHSI2015.pdf
27. Педагогічні та соціально-педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх працівників ОВС до роботи в екстремальних умовах /Білоус Т.Л., Клімова С.М., Трубавіна І.М. та ін. за ред. Трубавіної І.М. Суми:ФОП Наталуха А.С., 2015. 174с.
28. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь)Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін; за ред. Е.М. Лібанової. К.: НАН України, 2015. 363 с.
29. Попередній аналіз та оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО) 17 жовтня 2014 р. Регіональне представництво УВКБ ООН у Білорусі, Молдові та Україні URL: <http://unhcr.org.ua/attachments/article/1232/IDPUKR.pdf>
30. Права людини в Україні – 2015. Доповідь правозахисних організацій За заг. ред.: А. П. Бущенко, О. А. Мартиненка Українська Гельсінська спілка з прав людини. К.: КИТ, 2016. 260 с.
31. Право соціального забезпечення в Україні: підручник. За заг. ред. С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. Х.: ФІНН, 2009. 434 с.
32. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Закон України від 08.07.2011 (зі змінами), URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

33. Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо випробування при прийнятті на роботу): Закон України від 10.06. 2016 р. № 1639 URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>

34. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VI URL::<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

35. Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 505 URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п>

36. Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення АТО: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-п>.

37. Психологическая помощь мигрантам : травма, сменакультуры, кризи идентичности для студ. высш. учеб. заведений, обучающихся по направл. и спец-тям психологии / Г. У. Солдатова, Л. А. Шайгерова, В. К. Калиненко, О. А. Кравцова. М.: Смысл, 2002. 479 с.

38. Реан А.А. Психология адаптации личности. СПб. 2008. 479 с

39. Реут А.Г. Система державної соціальної допомоги в Україні:сучасні виклики та вплив на бідність 2015. № 1 (23). С.44-54.

40. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право. Підручник. Університетський курс .К.: КНТ, 2007.640 с.

41. Сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій URL:<http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.

42. Сайт Міністерства соціальної політики України URL:http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=190239&cat_id=107177

43. Сайт УВКБ ООН в Україні URL: <http://unhcr.org.ua/en/contact/2-uncategorised/1293-vnutrishno-peremishcheni-osob>
44. Сень Г.П. Теоретичні аспекти соціальної підтримки як фактора подолання стресу. Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2007. № 2(39). С. 30–34.
45. Сидоренко С. В. Соціально-культурна адаптація: глобальний аспект. Культура народів Причорномор'я. 2005. № 68. С. 163-167.
46. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред.. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. К., 2000. 260 с.
47. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред.. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. –К., 2000. 260 с.
48. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб/Т.В. Семигіна, Н.Є. Гусак, С.О. Трухан. Український соціум.2015. №2 (53). С. 65-71.
49. Соціальна робота в Україні : навч. посіб / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 256 с.
50. Соціальна робота в Україні :Навчальний посібник. І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
51. Соціальна робота: В 3 ч. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. Ч.2: Теорія та методи соціальної роботи/ А. М. Бойко, Н. Б. Бондаренко, О. С. Брижовата та ін.; за ред. Т. В. Семигіної, І. М. Григи. 2004. 224 с.
52. Ставлення до переселенців в Україні переважно позитивне соціологи, Українська правда - 2016.
URL:<http://www.pravda.com.ua/news/2016/06//>

53. Сухіна Є. Особливості роботи з внутрішньо переміщеними особами URL: <http://business-territory.com/articles/osoblivosti-roboti-z-vnutrishnoperemishchenimi-osobami2>
54. Технології соціальної роботи з різними групами населення: Навчальний посібник . П. Д. Павленок, М. Я. Руднєва. Під ред. П. Д. Павленка. М.: ИНФРА М, 2009.272 с
55. Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал Суми:СДПУ імені А.С.Макаренка, 2015.№8 (52)С.434-446/
56. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія та методика. Харків: Нове слово, 2007.–395с. 29.
57. Трубавіна І.М. Створення соціальних умов для реалізації прав сім'ї, збереження сімейних стосунків, сімейних цінностей щодо сімей з числа внутрішньо переміщених осіб./Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь. Матеріали науково-практичної конференції (20–21 травня 2016 року). Харків: «Точка», 2016. С.276–280
58. Хутка С. Соціальна адаптованість особистості концептуалізація поняття // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2007. № 2.С. 164 - 175.
59. Хлівнюк Т.П., Дікова Я.С. «Особливості професійної адаптації внутрішньо переміщених осіб»./Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві»./Одеса, 5 листопада 2020 р.) - Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020. С. 320 - 322
60. Шабанова М.А. Социальная яадаптация в контексте свободы /М. А. Шабанова // Социологические исследования. 1995. № 9. С 81–88.
61. Шумна Л. Поняття та види соціальної підтримки. Актуальні проблеми держави і права.2012. Вип. 63. С. 433-440.

62. «TNS-Україна» спільно з громадською ініціативою «Відновлення Донбасу» соціологічне дослідження «Індекс комфортності переселенця», URL:<http://restoring-donbass.com/nashi-proekty/index-komfortnostipereselentsa/21034>
63. Deutsche Welle Ukrainische Redaktion URL:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/17619263>
64. Displaced Persons URL:/: <http://ifsw.org/policies/displaced-persons>
65. Emile Durkheim: An Introduction to Four Major Works. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc., 1986. Pp. 24-59. 73
66. Internal Displacement Map URL: <http://unhcr.org/ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/1244-internal-displacement-map>.
67. Internal Displacement Map URL:<http://unhcr.org/ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/1244-internal-displacement-map>.
68. Lai K. Community-based Programme for War-affected Children: the Case of Georgia K. Lai, B. Toliashvili Social Work and Social Policy in Transition.2010. Vol. 1, Issue 2. P. 92–118.
69. Lindgren E.R. The Internally Displaced People of Colombia E.R. Lindgren.Goteborgs Universitet, 2013. 65 p.
70. Rajan Menon, Eugene B. Rumer, (АНГЛ.) Conflict in Ukraine. The Unwinding of the Post-Cold War Order. The MIT Press, 2015
71. Research of the needs of internally displaced persons in Ukraine URL:
<http://bit.ly/1E0y1Fe>
72. Thomas D. Grant, (АНГЛ.) Aggression against Ukraine. Territory, Responsibility, and International Law. Palgrave Macmillan, 2015
73. Ukraine IDP Figures Analysis Internal Displacement. Monitoring Centre (IDMC) URL:<http://www.internaldisplacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/ukraine/figuresanalysis>
74. Wyman, Mark. Dps: Europe's Displaced Persons, 1945-1951 / Mark Wyman. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998, C. 13-14